

Dialektika politických a vojenskoodborných aspektů řízení a velení

„Kvalita armády je závislá zejména na úrovni profesionálních vojenských kádřů, především na jejich schopnosti velet, řídit, vést, vychovávat a organizovat podřízené k uskutečňování politiky strany.“

Z referátu náčelníka HPS ČSLA na celoarmádním stranickém aktivu k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ v ČSLA.

V popředí dlouhodobé pozornosti všech socialistických zemí stojí problémy celospolečenského řízení i řízení jednotlivých oblastí života společnosti. Tato pozornost oblastem společenského řízení není nahodilá. Nepřetržitý proces zespoločenšťování výroby, prohlubující se procesy dělby práce, specializace a kooperace, další etapa integrace ekonomiky zemí socialistického společenství a spolupráce zemí socialistického společenství v oblasti politické, vědeckotechnické, kulturní i vojenské si objektivně vynucuje vytvoření takového systému řízení, který by prokázal přednost socialismu a zajistil neustálý růst společenské výroby, zvyšování hmotné a kulturní úrovně lidu a v mezinárodním měřítku zachoval mír a odvrátil nebezpečí jaderné války.

V důsledku zrychlování vývojových tendencí zemí socialistického společenství, růstu jejich složitosti, vzniku řady nových problémů ve vztazích mezi zeměmi reálného socialismu a soudobého kapitalismu a zeměmi třetího světa stala se problematika předmětem permanentního zájmu marxisticko-leninské teorie a praxe.

Země socialistického společenství mají v současné etapě svého vývoje obrovské

možnosti při budování materiálně technické základny rozvinutého socialismu, při upevňování morálně politické jednoty lidu, nepřetržitě zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujících, při vytváření podmínek pro všestranný rozvoj člověka i celé společnosti i při upevňování jejich obranného vojenského potenciálu k zabezpečení světového míru. Bezkrizové fungování socialistické ekonomiky vytváří pozitivní motivaci k práci, napomáhá rozvoji iniciativy a aktivity pracujících. Avšak ani socialistické země nejsou imunní vůči nekvalitní výrobě, neplnění plánu i jednostrannostem, chybám a byrokratismu v řízení. Stěžejním bychom našli oblast činnosti, která tak potlačuje iniciativu, aktivitu a pracovní elán jako nepromyšlené a jednostranné rozhodování bez znalosti věci, byrokratismus vedoucích pracovníků, který způsobuje mrhání společenskou prací, společenským bohatstvím i vyrobenými hodnotami.

Soudruh J. V. Andropov v článku „Učení Karla Marxe a některé otázky výstavby socialismu v SSSR“ věnoval oblasti politického a odborného řízení socialistické společnosti významnou pozornost. Zvýraznil skutečnost, že „... úspěchy ve výstavbě socialismu se dostávají tehdy, když se politika

vládoucí komunistické strany opírá o pevný vědecký základ". Na druhé straně připomenul, že „každé podceňování úlohy marxisticko-leninské vědy a jejího tvůrčího rozvoje, úzce pragmatické chápání jejich úkolů, opomíjení základních problémů teorie, převaha konjunkturalismu nebo scholastické teoretizování hrozí vážnými politickými i ideologickými důsledky". Ukázal, že „... práce, zaměřená na zdokonalování a přestavbu hospodářského mechanismu, forem a metod řízení, zaostala za požadavky, které klade dosažená úroveň materiálně technického, sociálního a duchovního rozvoje sovětské společnosti". Připomenul základní poučku, „podle níž je k urychlenému rozvoji výrobních sil zapotřebí příslušných forem organizace hospodářského života praxe", že při vypracování opatření „je třeba důsledně vycházet ze zákonů vývoje hospodářského řízení socialismu". (Andropov, J. V.: Učení Karla Marxe a některé otázky výstavby socialismu v SSSR Praha 1983, s. 24, 11.)

Problémy řízení společenských procesů vystupují v konkrétní podobě i v ČSSR. Na 8. zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa v červnu 1983 ve Zprávě předsednictva ÚV KSČ k urychlenému uplatňování výsledků vědy a techniky v praxi uvádí: „Především na řídicích pracovních závisí, jak dokážeme prosadit intenzifikaci na základě urychlení vědeckotechnického rozvoje. Vyžaduje to vysokou úroveň přímého řízení, konkrétní a odpovědné rozhodování, takovou řídicí činnost, která vytváří prostor pro rozvoj a všestranné uplatnění iniciativy pracujících. Jde o to, aby v řídicích funkcích, jak bylo na XVI. sjezdu KSČ zdůrazněno, pracovali připravení a zásadoví lidé, kteří se osvědčili, mají smysl pro nové a nevyhýbají se obtížím a střetům, mají schopnost kriticky analyzovat výsledky své práce i kolektivů, které řídí a dokáží plně využívat svěřené pravomoci... Současné úkoly nelze zvládnout s lidmi, kteří jsou samolibí, nemají trpělivost vyslechnout a řešit oprávněné připomínky pracujících, vyhýbají se konfliktům a nepopulárním opatřením, s každým chtějí být zadobře." (Zpráva předsednictva ÚV KSČ k urychlenému uplatňování výsledků vědy a techniky v praxi. Rudé právo 7. června 1983, s. 5)

Teoreticko-metodologická východiska velení a řízení

Se vznikem socialismu vznikají v dějinách lidské společnosti poprvé objektivní i subjektivní podmínky pro uvědomělé využívání zákonitostí vývoje společnosti, tedy

Tato stanoviska se bezprostředně i zprostředkovaně dotýkají vztahů politických a vojenskoodborných aspektů řízení a velení v armádě. V podmínkách současného vyhraněného třídního zápasu mezi silami, usilujícími o zabezpečení politiky mírového soužití mezi státy s rozdílným společenským zřízením, a světovým imperialismem, usilujícím o získání světovlády a vojenskostrategické převahy nad socialistickými zeměmi s cílem zastavit proces revolučních pokrokových přeměn ve světě, vystupuje ve zcela konkrétní podobě poslání armád socialistických států, tedy i naší armády. Naše armáda se úspěšně podílí na plnění vojenskopolitické linie XVI. sjezdu KSČ, která ukládá „upevňovat a zvyšovat obrannou schopnost naší země, ... i nadále budovat Československou lidovou armádu jako nedílnou součást ozbrojených sil Varšavské smlouvy, aby naše armáda byla vysoce moderní armádou, bezmezně oddanou straně a lidu, schopnou společně se Sovětskou armádou a armádami ostatních států Varšavské smlouvy uchránit mír a vymoženosti socialismu". (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu Komunistické strany Československa. Praha 1981, s. 35.) Plnění tohoto úkolu předpokládá důsledně realizovat rozkaz ministra národní obrany ČSSR pro přípravu vojsk ČSLA a Směrnice ministra národní obrany ČSSR a náčelníka HPS ČSLA pro stranickopolitickou práci, které vyjadřují konkrétní vojenskopolitické linie XVI. sjezdu KSČ.

Náčelník HPS ČSLA ve stati „Všechny síly ke splnění programu XVI. sjezdu KSČ" formuloval požadavek, „aby se v činnosti velitelů, politických orgánů a stranických organizací prohloubil politický přístup k řešení úkolů bojové pohotovosti a připravenosti ČSLA" a aby na štábech byla posilována schopnost účinněji prosazovat politické přístupy ke zkvalitňování řídicí a organizátorské práce a zvyšovat odpovědnost všech komunistů pracovního kolektivu za její zdokonalování, za rozhodnější boj proti projevům formalismu, rutiny a administrativním metodám řízení". (Viz: Lidová armáda č. 12/1983, s. 533.)

V článku se zaměřím na analýzu teoreticko-metodologických východisek velení a řízení, rozbor vztahů sociálně politických a vojenskoodborných činitelů ve velení a řízení v socialistické armádě.

i možnosti uvědomělé a plánovitě, skutečně vědecky řídit všechny sociální procesy. Vědeckému řízení socialistické společnosti přikládal velký význam V. I. Lenin.

Spatřoval v něm jeden ze základních předpokladů splnění úkolů výstavby socialistické a komunistické společnosti. Doporučoval, aby byla rozvíjena speciální věda o řízení, kterou by zvládli vedoucí pracovníci státního a vojenského aparátu. Kategoricky požadoval, aby vedoucí pracovníci dovedli pracovat s lidmi, byli schopni organizovat a mobilizovat masy k plnění praktických úkolů a nespokojovali se pouze se znalostí oblasti, kterou řídí a s nezbytnou kompetencí. Byl přesvědčen, že socialismus zvíťazí nad kapitalismem i metodami řízení, že se stane věcí všeho lidu a středem pozornosti strany a státu. Za nezbytné předpoklady vědeckého řízení socialistické společnosti považoval po vítězství socialistické revoluce poznání zákonitostí společenského vývoje a respektování specifických jejich působení v procesu řízení v podmínkách a možnostech vývoje jednotlivých zemí. Velký důraz kladl na odhalování progresivních tendencí společenského vývoje a na nevyhnutelnost organizovat, regulovat a kontrolovat činnost v souladu s těmito tendencemi. Značné nároky kladl na odbornou způsobilost, systematickosti a věcnosti činnosti pracovníků řízení. Dokazoval, že není možné vědecky řídit bez odborné způsobilosti, bez znalosti toho, jak řídit.

KSSS rozpracovala Leninovy myšlenky o řízení a dále je obohatila o zkušenosti, získané v procesu řízení rozvinuté socialistické společnosti. Formulovala základní principy řízení socialistické společnosti, ke kterým patří: princip demokratického centralismu, princip objektivnosti a konkrétnosti, objektivnosti a optimálnosti, princip hlavního článku, princip stimulování, územní odvětvový princip a spojování státních a společenských zásad v řízení.

V popředí pozornosti KSSS stály vždy také problémy subjektu řízení socialistické společnosti jako soustavy státních a společenských organizací a institucí vedných komunistickou stranou.

Základní principy řízení socialistické společnosti se promítají i do systému řízení armády. Armáda jako součást politické nadstavby společnosti a její výstavba, organizace a řízení jsou podmíněny systémem společenských vztahů. Proto je v řízení ozbrojených sil a v jejich činnosti mnoho rysů shodných s řízením celé společnosti. Základem těchto totožných obecných rysů je skutečnost, že jde o armádu socialistického státu, která chrání zájmy proletariátu a širokých mas pracujících, že hlavní úlohu při řízení armády má marxisticko-leninská strana — vedoucí síla politického systému socialistické společnosti. Prioritu ve společných rysech řízení má

jednoznačně to, co je určeno socialistickým zřízením, zákonitostmi jeho fungování a vývoje, jeho cíli, politikou a jeho metodami řídicí činnosti.

Řízení ozbrojených sil má také své **specifické rysy**, podmíněné obsahem a charakterem úkolů, které řeší armáda. Autoři studie „Otázky vědeckého řízení v Sovětských ozbrojených silách“ zdůrazňují, že „vědecké řízení ozbrojených sil vychází ze základů rozvoje socialistické společnosti a z poznání zákonitostí a tendencí rozvoje vojenství. V tom je podstata řízení ozbrojených sil“. (Otázky vědeckého řízení v Sovětských ozbrojených silách. Praha 1975, s. 20.) Je pochopitelné, že jde o řízení na základě poznání a využívání objektivních zákonitostí a tendencí vlastních socialistické společnosti a armádě, v zájmu zabezpečení optimálního fungování armády, jejího vývoje a dosažení stanoveného cíle. Při ujasňování obsahu vědeckého řízení ozbrojených sil vyčleňujeme dvě oblasti řízení ozbrojených sil — vnější a vnitřní.

Vnější stránka vědeckého řízení života a bojové činnosti armády si klade za cíl vytvořit optimální podmínky pro zabezpečení úkolů, které budou plnit ozbrojené síly. K nejdůležitějším podmínkám patří:

- včasné zabezpečení armády nejmodernějšími zbraněmi a bojovou technikou v potřebném množství a odpovídající kvalitě,
- zabezpečení ozbrojených sil připravenými kádry, schopnými plnit bojové úkoly a v případě potřeby zvládnout novou vojenskou odbornost,
- upevňování a rozvoj všestranného spojení armády s lidem prohloubení jednoty armády a lidu.

Vnitřní stránka vědeckého řízení směřuje k dosažení výtečné připravenosti vojsk, podmíněné úrovní bojové a politické přípravy, schopností a odhodláním využívat bojových, morálně politických a vojensko-technických možností socialistické armády.

Specifické rysy vědeckého řízení vojenství jsou obsaženy v principech, které vyjadřují v podstatě obecné zákonitosti působící v této oblasti a které jsou fakticky zobecněným poznáním z řízení a velení v Sovětské armádě a ověřené také v praxi řízení armád socialistického společenství.

K základním principům řízení armády, které zahrnují komplex různých opatření k upevnění obranyschopnosti země, zabezpečení prostředků nutných k vedení ozbrojeného zápasu, zvýšení bojovosti a bojové pohotovosti ozbrojených sil, prohloubení výcviku a výchovy příslušníků armády, patří princip vedoucí úlohy strany v řízení ozbrojených sil, princip jednoty politického a vojenského řízení, princip

centralismu v řízení socialistické armády, princip nedílné velitelské pravomoci a princip internacionální jednoty armád socialistických zemí. Tyto principy působí v procesu řízení socialistické armády v dialektické jednotě a jako takové představují

metodologická východiska vědeckého řízení ozbrojených sil jako celku, stejně jako řízení konkrétních oblastí vojensví. V další části budu věnovat pozornost principu jednoty sociálně politických a vojenskoodborných činitelů ve velení a řízení.

Upevňování jednoty sociálně politických a vojenskoodborných činitelů velení a řízení — základní předpoklad dalšího růstu bojeschopnosti naší armády

Předpokladem splnění úkolů, které vyplývají pro ČSLA při realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ, je podřízení řídicí a organizační práce novým, náročnějším požadavkům. Soudruh Husák ve zprávě o činnosti strany a vývoji společnosti zdůraznil: „Novým, mnohem náročnějším požadavkům... je nezbytné podřídit řídicí a organizační práci... Řídicí pracovníci na všech stupních si musí uvědomit, že nastávající období neúspěšně prověří jejich politickou vyspělost, odbornou zdatnost a organizační schopnosti.“ (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu Komunistické strany Československa. Praha, 1981, s. 27—28.)

Postupná realizace vědeckotechnické revoluce v armádě, spojená s bouřlivým rozvojem nových bojových prostředků, především jaderných zbraní a jejich zavádění do výzbroje armád i změny ve složení vojsk, nutně vedla k základním změnám ve způsobech vedení ozbrojeného zápasu, v organizaci ozbrojených sil, ve výcviku, výchově i přípravě k vedení ozbrojeného zápasu. Tyto změny vyvolaly také potřebu přehodnocení ustálených názorů, které se týkají velení a řízení vojsk.

Druhým faktorem, který podstatným způsobem ovlivňuje přípravu armád Varšavské smlouvy k obraně zemí socialistického společenství, je zvyšování válečného nebezpečí, vyvolané imperialistickými reakčními kruhy, především Spojených států amerických. Tyto skutečnosti v současné době ještě zvýrazňují požadavek jednoty politického a vojenskoodborného řízení.

Rostoucí význam politických faktorů řízení v armádě je podmíněn celou řadou objektivních příčin. K základním patří vedoucí úloha strany, která vystupuje v řízení ozbrojených sil jako nejdůležitější činitel. Veškerá činnost státních řídicích orgánů a orgánů, které řídí ozbrojené síly, vychází z marxisticko-leninské analýzy současné mezinárodní politické a vnitropolitické situace. Jsou to právě komunistické a dělnické strany, které při řízení činnosti ozbrojených sil vycházejí jak z vytyčených sociálně politických cílů, tak i z kon-

krétních poznatků, které má k dispozici vojenská věda a praxe.

V řídicí činnosti marxisticko-leninských stran se odráží skutečnost, že **v současných podmínkách není možné vyloučit možnost vojenského napadení zemí socialistického společenství agresivními silami imperialismu.** „Bylo by zločinem“, zdůraznil ministr obrany SSSR Dmitrij Ustinov, „kdybychom v nynější době zvyšování jaderné hrozby připustili riziko ohrožení mírové práce národů zemí socialistického společenství... Komunistická strana a sovětská vláda dělají vše nezbytné, aby odvrátili válečnou hrozbu a uhasili mír.“ (Ustinov, D.: Nedomůžeme porušit rovnováhu. Projev maršála Ustinova k absolutům vojenských akademiků. Rudé právo 28. 6. 1983, s. 7.)

Komunistické a dělnické strany zemí socialistického společenství vycházejí ve své vojenské politice z internacionální obrany socialismu, která vyžaduje vytváření podmínek pro jednotné chápání cílů, směrů a prostředků úspěšného řešení tohoto úkolu a jednotnou činnost při jeho realizaci.

Politickým řízením usilují o to, aby si všichni příslušníci armády uvědomili zvýšené válečné nebezpečí, spravedlivé cíle, které sledují země socialistického společenství i své potřeby a zájmy, jejichž prostřednictvím získávají politickou motivaci ke zdokonalování bojového mistrovství a k trvalé připravenosti pro plnění úkolů armády. Politika strany vnáší do celého procesu řízení harmoničnost, jednotu a důslednost. Politika strany upevňuje a sjednocuje všechny články řídicího systému a usměrňuje je k plnění základních úkolů.

Vojenskoodborné řízení se opírá o zákonitosti vývoje vojensví a ve vojenské praxi řízení se uskutečňuje jako velení vojskům, jako organizování a slaďování vojsk k dosažení vojenskopolitických cílů. Představuje jednotu vojenskotechnického operačně taktického a strategického řízení a velení. Předpokladem vědeckého velení a řízení je správné pochopení vzájemného vztahu objektivních zákonitostí vedení bojové činnosti a uvědomělé činnosti velitelů. Charakter bojové přípravy, stejně jako splnění daných úkolů, závisí do značné

míry na promítnutí politických cílů do cílů vojenských, na souladu mezi vojenskými cíli a politickou situací.

Komunistické a dělnické strany ve své vojenské politice respektují skutečnost, že se podstatně zvýšila úloha vědy a v souladu s tím i vojenské vědy při řešení všech problémů vojenské výstavby, výcviku a výchovy vojsk všech druhů ozbrojených sil. Organizace pevného, nepetržitého a pružného velení a řízení se stala nutností. Omezenost času při přípravě rozhodnutí a při zhodnocení informací je možné řešit jen efektivním využíváním automatizovaných systémů velení a řízení, soudobých prostředků spojení, progresivních matematických metod, modelováním situací a vědeckou organizací činnosti vojenských kádřů. Základním předpokladem vědeckého řízení je důsledné přihlížení k politickým a vojenským aspektům vojenské vědy a praxe při zabezpečování mnohostranné a složité činnosti při upevňování obranyschopnosti země. Mezi politickým a vojenskoodborným řízením existuje dialektická jednotka, kterou zosobňuje velitel.

Obsah procesu řízení a velení není však vyčerpán jen stanovením úkolu objektu řízení. K vědeckému řízení dochází jen tehdy, jestliže mezi řídícími a řízeným dochází k jednotnému pochopení cílů a úkolů k vzájemnému souladu a harmoničnosti v činnosti. Splnění úkolů bojové a politické přípravy v mnoha směrech závisí na subjektu velení a řízení — na veliteli a jeho vlastnostech, které se vyznačují hlubokými politickými a vojenskoodbornými znalostmi, zkušenostmi, rozhodností, pevnou vůlí, schopností předvídat a riskovat, cítit zodpovědnost za následky řídicí činnosti, tvůrčím přístupem k plnění úkolů a ke komplexnímu zhodnocení situace a přijetí rozhodnutí.

Velení a řízení v armádě nemůže být „technokratické“ a zúženo jen na vojenskoodborné řízení a velení. Náčelník hlavní politické správy ČSLA vyzvedl zodpovědnost velitelů za realizaci závažných odborných a politických rozhodnutí. „To od nich také vyžaduje, aby je podřízeným sami všestranně objasňovali a zdůvodnili. Nemůžeme souhlasit s názory, byť ojedinělými, že stačí vydat nařízení nebo rozkaz a to ostatní ať udělá někdo jiný.“ (Brabec, A.: Všechny síly ke splnění programu XVI. sjezdu KSČ. Lidová armáda č. 12/1983, s. 533.)

Ve velitelské každodenní činnosti, v pro-

cesu velení a řízení musí se snoubit jeho sociálně politické, filozofické i vojenskoodborné vědomosti s jeho praktickými zkušenostmi, jeho morálně politickými, bojovými a psychologickými vlastnostmi.

„Analýza zkušeností ze stranické práce ukazuje, že nejlepší výsledky jsou dosahovány především tam, kde se k plnění úkolů bojové pohotovosti přistupuje komplexně, kde je doceňována výchova lidí, kde se dají účinněji působit na zdokonalování řídicí a organizátorské práce a celkovou úroveň činnosti velitelského sboru, rozvíjet aktivitu a iniciativu příslušníků armády a zvyšovat příkladnost komunistů v plnění úkolů.“ (Tamtéž, s. 533.)

Materiály 8. zasedání ÚV KSČ k urychlenému uplatňování výsledků vědy a techniky v praxi i zasedání ÚV KSSS k aktuálním otázkám ideologické a masové politické práce z června 1983 poskytují řadu podnětů, které mohou přispět ke zlepšení řídicí a organizátorské práce velitelů a politických pracovníků při zdokonalování bojové a politické přípravy i samotného procesu velení a řízení. Posílení političnosti a vědeckosti řízení a velení přispěje ke zvýšení bojové připravenosti naší armády, k upevnění organizovanosti a kázně i k upevnění morálně politického stavu naší armády.

„Úspěšné uskutečňování další výstavby armády vyžaduje,“ zdůraznil ministr národní obrany ČSSR, „aby se prohloubila koncepčnost a plánovitost kádrové práce a její úzké spojení s řídicí prací všech velitelů, náčelníků a politických orgánů. Půjde o to, aby si stále uvědomovali, že při zabezpečování a zvyšování úrovně bojové pohotovosti má rozhodující úlohu velitelský sbor, který je základem, kostrou armády, vykonavatelem politiky strany v armádě, organizátorem bojové přípravy a výchovy vojáků, tvůrcem nových forem a způsobů ničení nepřítele.“

Budoucí období podstatně zvýší požadavky hlavně na vedoucí kádry, na jejich velitelské, řídicí a organizátorské schopnosti, morální a bojové kvality, třídní a internacionální přístup, na jejich zodpovědnost za realizaci politiky KSČ.“ (Z vystoupení ministra národní obrany ČSSR na Celoarmádním stranickém aktivu k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ v ČSLA. Celoarmádní stranický aktiv k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ v ČSLA. Praha, 1981, s. 44.)